

Papeweg 33

Adres:	Papeweg 33
Plaats:	Wassenaar
Naam object:	Santhorst
Kadaster:	C 1529
Typologie:	boerderij
Complex:	ja
Beschermd gezicht:	ja

De boerderij met de beschilderde luiken en het open hooihuis.

Inleiding

In de Papewegse polder gelegen BOERDERIJ COMPLEX Santhorst uit 1881, bestaande uit een langhuisBOERDERIJ, een WAGENSCHUUR, HOOIHUIS, MESTSILO en ERF. De situering van de boerderij en erf (met de moestuin boomgaard aan de achterzijde) temidden van de omringende weilanden is authentiek. Oorspronkelijk kwam de oprijlaan uit op de Vinkelaan. De locatie is in het landschap nog herkenbaar in de slootovergang. De erfindeling komt grotendeels overeen met die van de kadastrale minuut van 1832.

De geschiedenis van de boerderij is sterk verbonden met het kasteel Duivenvoorde (voorheen behoorde de boerderij tot het verdwenen kasteel Santhorst, vandaar de naam). In de jaren veertig van de negentiende eeuw voerde jonkheer Nicolaas Steengracht een actief aankoop- en vernieuwingsbeleid in de agrarische sector. De aangekochte boerderijen werden verpacht en onder regie van de kasteelheer

gemoderniseerd. Een van die moderniseringën rond het midden van de negentiende eeuw betrof de bouw van grote open hooihuizen, die in een betere luchting voorzagen (geen roest aan het gereedschap en de voertuigen). Ook de aangekochte boerderij Santhorst op de Papeweg kreeg een dergelijk hooihuis. De boerderij, met uitzondering van het aangebouwde karnhuis, is afgebrand in september 1880 en herbouwd in april 1881. Alleen het 18de eeuwse karnhuis is uit de oudere periode overgebleven. In het herbouwde complex is de onderlinge samenhang tussen de boerderij, het hooihuis en de wagenshuur bewaard gebleven door de eenheid in stijl en door de strakke groepering van de relatief langwerpige gebouwen, parallel geschakeld, dan wel in een haakse hoek ten opzichte van elkaar. De eenheid in stijl uit zich in de terugkerende elementen, in het metselwerk, de dakbedekking, het ijzerbeslag, de vensterindeling (onder andere de facetroedenverdeling) en meer details.

Het stalgedeelte en het hooihuis zijn na 1881 fasegewijs verbouwd. Zo werden in 1911 in opdracht van baron Schimmelpenninck van der Oije van kasteel Duivenvoorde drie vakken aan de stal toegevoegd. In 1914 volgde een volgende uitbreiding, door de Wassenaarse architect G.J. van der Mark. Deze verbouwingen, door een architect getekend op last van baron Schimmelpenninck van der Oije, passen in het beeld dat vanuit Duivenvoorde de regie werd gevoerd. Dat die architect G.J. van der Mark, genoemd als bouwkundige metselaar en timmerman eigenlijk meer een plaatselijke aannemer was, doet daar niets aan af. Van der Mark verbouwde veel boerderijen, maar ook verbouwde hij in 1915 voor de eerste maal een boerderij tot woonhuis: tegenwoordig een trend, toen een memorabel feit en een absoluut novum.

Qua type vertoont de boerderij veel overeenkomst met Raaphorstlaan 4 en 28, die eveneens in opdracht van kasteel Duivenvoorde zijn vernieuwd.

De boerderij als type volgt het streekeigen type van het langhuis, waarbij woon- en stalgedeelte onder één dak liggen. Een uitbreiding van het bedrijf kon eenvoudig worden opgelost door aan het stalgedeelte vakken toe te voegen. Kenmerkend is de kaaskelder op het noorden. Kenmerkend voor de pachtboerderijen van Duivenvoorde zijn de open hooihuizen, maar ook de overstek van de boerderijkap met de gezaagde windveren. De boerderij werd generaties lang gepacht door de familie Van der Marel.

Stedenbouwkundige context boerderij Santhorst

Het deels door kavelsloten omgeven complex is aan het eind van de lange rechte oprijlaan gelegen, waarbij de boerderij en het parallel gesitueerde hooihuis de lange gevels haaks op de laan hebben. Het representatief vormgegeven woongedeelte is daarbij in de zichtas, het hooihuis dat iets minder lang is, wat meer teruggezet. De wagenshuur heeft de lange gevel evenwijdig aan de oprijlaan. De mestsilo ligt op de oosthoek van het erf.

Tussen de boerderij en het hooihuis is een verharde straat. Ook het erf is deels verhard. De boerderij wordt omringd door weilanden met aan de noordzijde een moestuin met boomgaard. De ligging van het complex op de rand van de strandwal, ver van de weg af en geheel vrij gelegen in het polderlandschap, is sterk beeldbepalend.

Waardering

Het historische boerderijcomplex is van algemeen belang vanwege de cultuurhistorische, architectuurhistorische, stedenbouwkundige en landschappelijke waarde:

- als gaaf voorbeeld van een in oorsprong 17de-eeuwse boerderijplaats, waarvan het huidige karakter en aanzien vooral wordt bepaald door ontwikkelingen in het laatste kwart van de 19de eeuw;
- als gaaf voorbeeld van een boerderijcomplex in traditioneel ambachtelijke stijl uit het laatste kwart van de 19de eeuw;
- vanwege de gaafheid en herkenbaarheid van een streekeigen erfinrichting, waarbij de diverse complexonderdelen een stilistische, ruimtelijke en functionele relatie met elkaar hebben.
- Vanwege de bijzondere landschappelijke, situationele en ensemblewaarde door de beeldbepalende ligging in relatie tot het omringende erf, de moestuin en de weilanden;
- vanwege de (agrarische) geschiedenis, die een verbondenheid met kasteel Duivenvoorde laat zien en de ontwikkeling van een pachtboerderij;
- Vanwege de gaafheid en herkenbaarheid van de streekeigen typologie van de diverse complexonderdelen.

Links de gesloten kopse kant van het hooihuis, rechts de uitbreiding van de boerderij.

Boerderij

Hoofdropzet en constructie

Boerderij van het langhuistype met het woon- en bedrijfsgedeelte onder een lange, doorlopende kap, een overkragend zadeldak. Vanwege de staluitbreiding steekt de boerderij ook aan de achterzijde uit ten opzichte van de wagenshuur. Bij deze uitbreiding zijn ook de ingegraven mestreservoirs aangebracht. De boerderij is opgetrokken op een langwerpige plattegrond over één bouwlaag, met aan de noordelijke zijde een uitgebouwd karnhuis, op een rechthoekige, bijna vierkante plattegrond. De boerderij bestaat uit een woongedeelte met onderkelderde opkamer aan de noordzijde. Hierachter bevindt zich het werkgedeelte met een entree aan beide langsijden. Het stalgedeelte bestaat uit acht vakken (waarvan drie een toevoeging uit 1911, gemarkeerd door uitgemetselde steunberen op de hoeken).

Architectonische omschrijving hoofdgebouw

De gevels zijn opgetrokken in rode baksteen in kruisverband met een hoge gecementeerde plint. Het dak wordt gedekt door rode Hollandse pannen.

De voorgevel is de lange gevel in de zichtas, met in het woongedeelte vier op onregelmatige afstand geplaatste vensters en rechts daarvan de entree, ter plaatse van het werkgedeelte. De negenruitsschuiframes zijn voorzien van opgeklampte luiken, geschilderd in de kleuren zwart en wit. Een hardstenen stichtingssteen links van de entree vermeldt de datum van de brand en de herbouw, met de initialen JB.

Het stalgedeelte is herkenbaar aan vier, stalvensters en een deur. Alle vensters, in drieën gedeeld, zijn getoogd met gele verblendstenen in de strekken. Het bovenlicht van de deur wordt gekenmerkt door een drieruits bovenlicht. De lekdorpeltegels zijn te beschouwen als een modernisering. De kopse gevel op het zuidoosten dateert uit de verbouwingsperiode van 1911 en is geheel symmetrisch met dubbele deuren in het midden en twee mandeuren aan weerszijden. Hiertussen zijn vierruits betonnen vensters geplaatst, voorzien van gele verblendstenen in de toog. Ook de strekken van de mandeuren en het hooiluik op zolder zijn voorzien van gele stenen. De dubbele deuren grenzen aan een betonnen hellingbaan, tussen de ingegraven mestbakken.

De lange gevel aan de moestuinzijde heeft links vijf vensters als aan de andere lange gevel in het stalgedeelte, een paar dubbele deuren en een enkele deur naar het melklokaal en de bijkeuken en in het woongedeelte een smal venster, een zeer breed venster en een tweetal keldervensters in het woongedeelte. Het brede venster (nu de keuken) en de keldervensters zijn uitgevoerd als de vensters in het woongedeelte aan de andere lange gevel (met luiken).

Aan kopse kant op het noordwesten zijn de vensters van het woongedeelte met luiken uitgevoerd: zowel het kleine keldervenster als de vensters van de opkamer en het woonvertrek op de begane grond rechts daarvan. Het venster op de zolder is zonder luiken, maar wel in dezelfde detaillering. De windveren zijn decoratief gezaagd.

De dakbedekking is over de hele lengte van de kap doorgezet, behoudens een enkel (ijzeren) daklicht (vierpans). De brandmuur van het woongedeelte is herkenbaar aan de schoorsteen op de nok. Ter hoogte van het woongedeelte bevindt zich aan de westzijde een dakkapel, die voor bescherming van ondergeschikt belang is.

Het uit rode baksteen opgetrokken rechthoekig uitgebouwde karnhuis aan de zijde van de moestuin wordt gedekt door een tentdak en heeft een zelfstandige entree op het zuidoosten. Het metselwerk is uitgevoerd in kruisverband, en ook voorzien van een gecementeerde plint. Aan de noordwestelijke gevel zit een klein venster. De kap is met dezelfde rode pannen gedekt als het hoofdhuis.

Kaaskelder

Interieur

In het interieur is de oorspronkelijke structuur en indeling bewaard gebleven. Van belang zijn elementen als de deur naar de woonkamer, de ombouw van de kookplaats en het complete interieur van de kaaskelder (vloer en bakken). Vermoedelijk uit de periode van de verbouwing van 1911 of 1914 dateert het interieur van de werkvertrekken (deuren, tegels). Ook de stal met de gemoderniseerde grubben en de standvinken is geheel intact; dit geldt ook voor de spantenkap. Opmerkelijk zijn de ijzeren buizen in de bijkeuken. Kenmerkend voor de zolder zijn het vlooiendak (latten aan de binnenzijde van de panlatten en riet ertussen, als isolatie) en de hijsinstallatie. Het karnhuis heeft een klinkerbestrating.

Waardering

Boerderij Santhorst is van algemeen belang vanwege de cultuurhistorische en architectuurhistorische waarde:

- als karakteristiek voorbeeld van een streekeigen langhuisboerderij uit het derde kwart van de 19de eeuw in een traditioneel ambachtelijke bouwstijl.
- Omdat de bouwkundige onderdelen zeer gaaf zijn in hoofdvorm, materiaalgebruik en detaillering, zowel wat betreft het exterieur als interieur.
- als meest beeldbepalende complexonderdeel, die een stilistische, ruimtelijke en functionele relatie met de overige complexonderdelen heeft .
- vanwege de geschiedenis, die een verbondenheid met kasteel Duivenvoorde laat zien.

Hooihuis

Het open, vrijstaande hooihuis op rechthoekige plattegrond uit 1881 betreft een ankerbalkenconstructie waarvan de staanders op poeren staan. Het hooihuis ofwel de hooitas is in 1914 met twee vakken uitgebreid (G.J. van der Mark) aan de zuidoostelijke zijde. De kopse kant van deze uitbreiding is geheel afgetimmerd en tevens is aan deze uitbreiding een zolder toegevoegd. Tegen de lange gevel op het zuidwesten zijn geheel gesloten lage stallen (varkens, later paarden) en andere werkruimtes aangebouwd, in kruisverband metselwerk. De varkensstallen tegen de nieuw gemaakte vakken zijn eveneens naar ontwerp van Van der Mark en zijn te herkennen aan de flauwere dakhelling. De scheidingsmuur is deels in halfhoog metselwerk en deels getimmerd. Het hooihuis is gedeeld in twee delen, een deel voor de wagens en een deel voor het hooi. De constructie is geheel van hout, met uitzondering van een lage gemetselde plint en de muren van de stalaanbouw. De scheiding op de grens van de uitbreiding bestaat uit grof gezaagde, brede planken, terwijl de beide aftimmeringen aan de kopse kanten gepotdekseld zijn (de noordwestelijke kopse kant van de aanbouw is gerabat). In de gesloten lange gevel zijn vijf (mest)deuren en twee kleine getoogde vensters (waarvan één met een ijzeren facetroedenverdeling). In de gepotdekselde korte noordwestelijke gevel van de aanbouw is eveneens een ontsluiting, voorzien van een vierruits bovenlicht. De kap is met dezelfde rode pannen gedekt als het hoofdhuis. Ook de aanbouw heeft deze rode pannen, met in het lessenaardak drie ijzeren daklichten.

De lange gemetselde gevel van het hooihuis met de stallen.

Waardering

Het hooihuis is van algemeen belang vanwege de cultuurhistorische en architectonische waarde:

- als karakteristiek voorbeeld van een streekeigen hooihuis uit het derde kwart van de 19de eeuw in een traditioneel ambachtelijke bouwstijl, die fasegewijs begin 20ste eeuw is uitgebreid.
- omdat bouwkundige onderdelen grotendeels gaaf zijn in hoofdvorm, materiaalgebruik en detaillering.

- als karakteristiek complexonderdeel, die ruimtelijke en functionele relatie heeft met de overige complexonderdelen.
- vanwege de typologie en de geschiedenis, die een verbondenheid met kasteel Duivenvoorde laat zien.

Wagenschuur met stal

De vrijstaande wagenschuur met stal, evenwijdig aan de oprijlaan, is opgetrokken op een rechthoekige plattegrond, onder een overkragend zadeldak. De kap is gedekt met gesmoorde bouletpannen. Aan de lange achtergevel bevindt zich een overkapping over de hele breedte, die voor bescherming van ondergeschikt belang is. Het gebouw is onderverdeeld in drie hoofdruimtes, waarvan de buitenste twee bestemd waren voor de voertuigen. In de schuur was ook ruimte voor (klein)vee. Het metselwerk, de plint gecementeerd, is in kruisverband opgetrokken.

De voorgevel is aan de oprijlaan, met links een paar inrijddeuren en een enkele deur, voorzien van een vierruits bovenlicht. In de kap, tussen de deuren, is een dakkapel met hooiluik geplaatst. In het middendeel zijn een enkele deur en een venster geplaatst, het bovenlicht en het lage venster ook voorzien van een vierruits roedenverdeling. Het rechterdeel van de gevel wordt gekenmerkt door twee paar inrijddeuren met ijzerbeslag. In het metselwerk zijn staafankers en een muurring bevestigd. De kopse kant op het noordoosten wordt gekenmerkt door een laag, getoogd venster met een facetroedenverdeling in het deel van de wagenstalling en een hooiluik daar recht boven. Dezelfde getoogde vensters komen voor in de lange achtergevel.

De kopse gevel op het zuidwesten heeft twee lage deuren met ijzerbeslag en een hoge deur, van later datum.

Interieur

In het interieur is de structuur en indeling grotendeels herkenbaar bewaard gebleven.

Vermeldenswaard is ondermeer de klinkerbestrating. De ruimte is door (houten) scheidingswanden in drie delen gesplitst.

De wagenschuur

Waardering

De wagenschuur met stal is van algemeen belang vanwege de cultuurhistorische en architectuurhistorische waarde:

- als karakteristiek voorbeeld van een streekeigen wagenschuur met stal uit het derde kwart van de 19de eeuw in een traditioneel ambachtelijke bouwstijl;
- omdat de bouwkundige onderdelen zeer gaaf zijn in hoofdvorm, materiaalgebruik en detaillering.
- als beeldbepalend complexonderdeel, die een stilistische, ruimtelijke en functionele relatie met de andere complexonderdelen heeft.
- vanwege de geschiedenis, die een verbondenheid met kasteel Duivenvoorde laat zien.

Mestsilo

In 1985 uit betonnen prefab elementen opgetrokken silo op cirkelvormige plattegrond met tentvormige overkapping.

Waardering

De mestsilo met stal is van algemeen belang vanwege de cultuurhistorische en architectuurhistorische waarde:

- als karakteristiek voorbeeld van een agrarische bedrijfs onderdeel uit het laatste kwart van de 20ste eeuw.
- vanwege de gaafheid en herkenbaarheid in hoofdvorm.
- als complex onderdeel, die ruimtelijke en functionele relatie met de andere complexonderdelen heeft.
- Vanwege de typologie en die deelt uitmaakt van de agrarische bedrijfsontwikkeling uit de 20ste eeuw.

Erf

Het erf wordt deels begrensd door het historische slotenpatroon; het terrein is deels bestraat, dan wel anderszins verhard. De bestrating tussen de boerderij – met goten aan weerszijden – en het open hooihuis is authentiek (periode van de herbouw of ouder). De structuur van de moestuin met boomgaard aan de achterzijde is nog herkenbaar in de indeling en in de beplanting.

Straat tussen hooihuis en boerderij.

Waardering

De structuur en indeling van het erf is van algemeen belang vanwege de cultuurhistorische en ensemblewaarde :

- Door de ligging en samenhang van de diverse complexonderdelen binnen de structuur van het erf en de begrenzing daarvan;
- Vanwege de typologie van de erfinrichting met de daarbij behorende streekeigen indeling.

Literatuur

Het erfgoed van het boerenerf in het Zuid-Hollandse veenweidegebied. Een praktische handleiding voor de (her)inrichting van het boerenerf, Gouda 2003.

Robert van Lit, Carla Scheffer, Boerenerfgoed, Het boerderijenboek van Voorschoten en Wassenaar, Hollandsche Rading 2006.

Bouwarchief gemeente Wassenaar.